

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ایران در آیینهای تاریخی معاصر

پژوهشگر: دکتر سید حسن اسعدی

کد پژوهش ۵۱

۱۳۹۴

سرشناسه : اسعدی، سیدحسین، ۱۳۱۲ -

عنوان و نام پدیدآور: ایران در آیینهای تاریخ معاصر

مشخصات نشر : تهران: نشر میزان: ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری : ۴۵۶ ص

فروست : علوم اجتماعی: ۸۷۱

شابک : 978-964-511-670-3

وضعیت فهرست نویسی : فبپای مختصر

ملاحظات : فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی

<http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

شماره کتابخانه ملی : ۳۷۹۶۷۸۹

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز

از ناشر، مجاز نیست و پیگرد قانونی دارد.

لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۸۷۱

نشر میزان

ایران در آیینهای تاریخ معاصر

دکتر سیدحسین اسعدی

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۴

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

شماره: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۶۷۰-۳

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از سهیل وردی، خ کاووسی فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۳۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، خ فخر رازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۳۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سفینه، بین مفتاح و فرصت، پلاک ۱۰۳، تلفن ۸۸۳۳۹۵۲۹-۳۱

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست عناوین

صفحه

عنوان

دیاچه ۱۷

بخش نخست: حاکمیت و نمایندگی تحولات آن در ایران از آغاز نهضت
استبدادستیز تا حاکمیت ای اسفند ماه ۱۲۹۹ شمسی
از صفحه ۱۷ تا صفحه ۱۷۲

فصل یکم: «حاکمیت استبدادی ناسرونی» و «مبانی مشروعیت حاکمیت» با
رویکرد فقه سیاسی پویای مذهب تشیع اسلامی و حقوق سیاسی بین‌المللی از
صفحه ۳۹ تا صفحه ۱۰۰

۱) حاکمیت استبدادی نامشروع ۳۹

۲) مبانی مشروعیت حاکمیت ۴۲

۳) برخی اصطلاحات مرتبط با سیاست و حاکمیت ۴۳

۳-۱) معنای لغوی و تعریف اصطلاحی سیاست ۴۵

۳-۱-۱) معنای لغوی سیاست ۴۵

۳-۱-۲) تعریف اصطلاحی سیاست ۴۷

۳-۲) تعریف دولت ۴۸

۳-۳) تعریف اصطلاح اصل مهم صلاحیت سرزمینی و عناوین

اصول صلاحیت‌های دیگر ۵۰

۳-۴) تعریف فقه یا حقوق اسلامی ۵۲

- ۴) تعریف اجمالی اصطلاح «مبانی مشروعیت حکومت» و بن‌مایه‌های آن ۵۵
- ۱-۴) واکاوی و بازنمایی و نقد دیدگاه‌های متفاوت درباره‌ی «مبانی» ۵۶
- ۲-۴) مهم‌ترین دیدگاه‌های فلاسفه، اندیشمندان، حقوق‌دانان بین‌المللی و دیگر
- اندیشمندان درباره‌ی «مبانی مشروعیت حاکمیت» ۵۷
- ۱-۲-۴) دیدگاه‌های فلاسفه و اندیشمندان پیش از افلاطون درباره‌ی «مبانی
- مشروعیت حاکمیت» ۵۷
- الف) دیدگاه کنفوسیوس ۵۸
- ب) دیدگاه سقراط ۵۸
- ج) دیدگاه کاتیلیه ۵۸
- ۲-۲-۴) دیدگاه‌های فلاسفه و دانشمندان غرب از افلاطون تا عصر حاضر
- درباره «مبانی مشروعیت حاکمیت» ۵۹
- الف) دیدگاه‌های افلاطون درباره‌ی دولت و هیأت حاکمه و «مبانی
- مشروعیت حاکمیت» ۵۹
- ب) دیدگاه‌های ارسطو درباره‌ی دولت و هیأت حاکمه و «مبانی مشروعیت
- حاکمیت» ۶۳
- ج) دیدگاه‌های فلاسفه و اندیشمندان بعد از ارسطو تا عصر حاضر
- درباره‌ی دولت و هیأت حاکمه و «مبانی مشروعیت حاکمیت» ۶۶
- د) دیدگاه‌های فلاسفه، اندیشمندان و حقوق‌دانان بین‌المللی عصر حاضر
- درباره‌ی «مبانی مشروعیت حاکمیت» ۶۷
- ه) دیدگاه‌های ادیان الهی درباره‌ی «مبانی مشروعیت حاکمیت» ۶۹

فصل دوم: واکاوی و بازنمایی «مبانی مشروعیت حاکمیت» و سیر تحولات

تاریخی آن از عصر صفویه با رویکرد مذهب تشیع در ایران

از صفحه ۷۱ تا صفحه ۸۲

الف) درآمد ۷۱

ب) فرایند تحولات تاریخی اعمال ولایت فقیه در ایران ۷۶

- ۱- تصویر کلی اعمال ولایت فقیه در حکومت دوران سلطنت عصر صفویه ۷۶
- ۲- بی‌توجهی نادرشاه به ولایت فقیه و دخالت ندادن روحانیان شیعه در اداره‌ی امور کشور ۷۹
- ۳- تصویری اجمالی و کلی اوضاع ایران و سیر تاریخی اعمال ولایت فقیه از آغاز حکومت قاجاریه ۸۰
- ۴- آغاز نفی ظل‌اللہی شاهان، استبدادستیزی و طرح مجدد ولایت فقیه ۸۲

فصل دوم: چگونگی کاربرد نظریه‌ی ولایت فقیه در دوران قاجاریه و
سبب‌شناسی اجرائی آغاز نهضت‌های «استبدادستیزی»، «عدالت‌خانه‌خواهی»
و «مشروطه‌طلبی»
از صفحه ۸۲ تا صفحه ۱۱۴

- درآمدی کوتاه ۸۳
- الف) چگونگی کاربرد نظریه‌ی ولایت فقیه در دوران سلطنت فتح‌علی‌شاه قاجار ۸۴
- ب) کاهش نفوذ روحانیان شیعه در دوران سلطنت محمدشاه قاجار ۸۶
- ج) فتنه‌ی سید علی محمد باب، داعیه‌ی حکومت دین او و آغاز تبلیغ بهائیت ۸۷
- د) کیفیت روند امور کشور و کاربری نظریه‌ی ولایت فقیه در دوران صدراعظمی امیرکبیر در عصر سلطنت ناصرالدین شاه قاجار ۹۳
- ه) آغاز نهضت سلطنت «مشروطه‌خواهی» ۹۷
- و) نقش سید جمال‌الدین اسدآبادی در آغاز نهضت سلطنت مشروطه‌خواهی ۱۰۱
- ز) پادشاهی مظفرالدین شاه و اوج نهضت‌های عدالت‌خانه‌خواهی و مشروطه‌طلبی ۱۰۵
- ح) اشاره‌ای به تلفیقی بودن عوامل مبارزات مردمی در باب سبب‌شناسی نهضت‌های «استبدادستیزی»، «عدالت‌خانه‌خواهی» و «مشروطه‌طلبی» ۱۰۶
- تذکر ۱۰۹
- ط) تعریف اصطلاح «سلطنت مشروطه» ۱۱۰
- ی) پیشینه‌ی قانون‌نویسی در عصر قاجاریه ۱۱۲

فصل چهارم: واکاوی و بازنمایی اجمالی تشکّل احزاب، سروده‌های سیاسی، انتشار کتاب‌ها و رساله‌های سیاسی، مطبوعات، و عوامل خارجی و داخلی مؤثر در آغاز و استمرار نهضت مشروطه‌خواهی و برقراری نظام سلطنتی مشروطه‌ی پارلمانی از صفحه ۱۱۵ تا صفحه‌ی ۱۳۶

- (۱) تشکّل احزاب ۱۱۵
- (۲) برخی سروده‌های سیاسی ۱۱۷
- (۳) برخی کتاب‌ها و رساله‌های سیاسی ۱۱۸
- (۴) برخی مطبوعات ۱۲۷
- (۵) فراتحلیلی درباری عدالت‌خواهی، آغاز، استمرار و به نتیجه رسیدن نهضت و صدور فرمان تأسیس عدالت‌خانه ۱۲۷
- ۱ - اشاره‌ای به عوامل خارجی ۱۲۸
- ۱-۱ - سلطه‌ی امپریالیست انگلیس ۱۲۸
- ۲-۱ - سلطه‌ی روس‌ها ۱۲۹
- ۳-۱ - سلطه‌ی کشورهای دیگر اروپایی ۱۳۰
- ۴-۱ - قرارداد تقسیم کشور ایران به سه منطقه تحت تسلط روس، انگلیس و بیطرف ۱۳۰
- ۲ - اشاره‌ای به عوامل داخلی ۱۳۲
- ۳ - فرمان تأسیس عدالت‌خانه ۱۳۵

فصل پنجم: صدور فرمان مشروطه و تشکیل مجلس شورای ملی از صفحه ۱۳۷ تا صفحه‌ی ۱۴۰

- ۱ - فرمان مشروطه ۱۳۷
- ۲ - تشکیل نخستین دوره‌ی مجلس شورای ملی ۱۳۹

فصل ششم: مهم‌ترین دست‌آوردهای نهضت مشروطه، رخدادها و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات مجلس شورای ملی از دوره‌ی اوّل تا پایان دوره‌ی سوم و ایام فترت و اشاره‌ای به آسیب‌های نظام مشروطه‌ی پارلمانی

از سال ۱۲۸۵ تا ۱۲۹۹ شمسی

از صفحه‌ی ۱۴۱ تا صفحه‌ی ۱۷۲

- ۱- فهرست باقی از دست‌آوردهای مهم نهضت مشروطه، رخدادها و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات مجلس شورای ملی از دوره‌ی اوّل تا پایان دوره‌ی سوم و رخدادهای ایام فترت ۱۴۱
- ۱-۱- فهرست برخی از مهم‌ترین دست‌آوردهای نهضت مشروطه ۱۴۱
- ۲-۱- فهرست برخی از مهم‌ترین رخدادها و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی اوّل مجلس شورای ملی ۱۴۳
- الف) برخی از رخدادهای مهم ۱۴۳
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۱۴۴
- ۳-۱- فهرست برخی از مهم‌ترین رخدادها و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی دوم مجلس شورای ملی ۱۴۵
- الف) برخی از رخدادهای مهم ۱۴۵
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۱۴۶
- ۴-۱- فهرست برخی از مهم‌ترین رخدادها و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی سوم مجلس شورای ملی ۱۴۶
- الف) برخی از رخدادهای مهم ۱۴۶
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۱۴۷
- ۲- اشاره‌ی به آسیب‌های نظام مشروطه‌ی پارلمانی از سال ۱۲۸۵ تا اسفندماه ۱۲۹۹ (کودتای رضاخان و سید ضیاء‌الدین طباطبائی) ۱۴۷
- ۲-۱- اشاره‌ای به برخی آسیب‌های دوره‌ی اوّل مجلس شورای ملی ۱۴۷
- الف) آسیب‌های ناشی از قرارداد ۱۲۸۶ مستعده بین دولت‌های روس و انگلیس ۱۴۷

ایران در آیین‌های تاریخ معاصر

- (ب) آسیب‌های ناشی از بی‌اعتنائی محمد علی شاه به نمایندگان مجلس شورای ملی و مسئله‌ی «مشروع» و «مشروطه» ۱۴۷
- (ج) اشاره‌ی بر ادامه‌ی مشاجرات، شخصیت متزلزل محمد علی شاه و به توپ بستن مجلس شورای ملی و تعطیل شدن آن ۱۴۹
- (د) دوره‌ی استبداد صغیر و خلع محمد علی شاه از مقام سلطنت و رفتن او به روسیه ۱۵۰
- (ه) بازگشت محمد علی میرزا از روسیه برای پس گرفتن تاج و تخت، عدم موفقیت و رفتن مجدد او به روسیه ۱۵۱
- (و) استمرار دو نوع گرایش به مشروع و مشروطه بین روحانیان ۱۵۲
- ۲- اشاره‌ی به برخی آسیب‌های دوره‌ی دوم مجلس شورای ملی ۱۵۳
- ۳-۲. اشاره‌ی به برخی آسیب‌های دوره‌ی سوم مجلس شورای ملی ۱۵۵
- ۴-۲. اشاره‌ی به برخی آسیب‌ها در آن فترت سه ساله بین دوره‌های دوم و سوم و فترت پنج سال و شش ماه بین دوره‌های سوم و چهارم مجلس شورای ملی ۱۵۷
- فرا تحلیل ۱۵۹
- چکیده‌ی کلام آنکه ۱۶۴
- نگاهی فهرست‌وار به مهم‌ترین رخداد‌های دوران سلطنت قاجاریه از زمان فتح‌علی شاه (آغاز نهضت استبدادستیزی...) تا کشته شدن رضاخان و سید ضیاء‌الدین طباطبائی ۱۶۵
- اسامی نایب‌السلطنه‌ها و رئیس‌الوزراهای دوران مشروطیت ۱۷۲

بخش دوم: از کودتای سوم اسفندماه ۱۲۹۹ (آغاز دوران فعالیت‌های رضاخان) تا بهمن ماه ۱۳۵۷ (وقوع انقلاب جمهوری اسلامی)
از صفحه‌ی ۱۷۳ تا صفحه‌ی ۳۸۲

فصل هفتم: از کودتای سوم اسفندماه ۱۲۹۹ و آغاز دوران فعالیت‌های رضاخان تا شهریور ۱۳۲۰ (استعفا و خروج رضاخان از کشور ایران)
از صفحه‌ی ۱۷۵ تا صفحه‌ی ۲۳۲

(الف) اشاره‌ای به ویژگی‌های زمان وقوع کودتای سوم اسفندماه ۱۲۹۹ شمسی ... ۱۷۵

- ب) دست خط احمدشاه درباره‌ی ریاست وزرائی سید ضیاءالدین طباطبائی ۱۷۸
- ج) اشاره‌ای به دیدگاههای متفاوت درباره‌ی ویژگی‌های شخصیتی رضاخان ۱۷۹
- د) چکیده‌ای از زندگی‌نامه‌ی رضاخان ۱۸۰
- ه) مقامات رضاخان و فهرست برخی رخدادهای مهم از سوم اسفندماه سال ۱۲۹۹ تا شهریور ماه سال ۱۳۲۰ ۱۸۴
- ۱- نخستین اعلامیه‌ی رضاخان سردار سپه ۱۸۴
- ۲- سید ضیاءالدین طباطبائی و نخستین وزیر جنگ شدن رضاخان ۱۸۶
- ۳- سید ضیاءالدین طباطبائی و ریاست وزرائی قوام‌السلطنه ۱۸۷
- ۴- عزل قوام سلطنت ریاست وزرائی میرزا حسن خان مشیرالدوله ۱۸۷
- ۵- ریاست وزرائی محمد قوام‌السلطنه ۱۸۷
- ۶- ریاست وزرائی سستونی الک ۱۸۸
- ۷- ریاست وزرائی مجد سیرا ۱۸۸
- ۸- ریاست وزرائی رضاخان ۱۸۸
- ☀ فهرست برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌های عناوین مصوبات دوره‌ی چهارم
- مجلس شورای ملی ۱۸۹
- الف) فهرست برخی از رخدادهای مهم ۱۸۹
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۱۸۹
- ☀ فهرست برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی پنجم مجلس شورای ملی ۱۹۰
- الف) برخی از رخدادهای مهم ۱۹۰
- الف - ۱) مروری اجمالی بر روند مخالفت آیت‌الله مدرس (ره) با رضاخان ۱۹۰
- الف - ۲) مطرح شدن مسئله‌ی برقراری نظام جمهوری در ایران ۱۹۳
- ☀ فرصت از دست رفته در مورد تبدیل نظام مشروطه به نظام جمهور اسلامی ۱۹۴
- الف - ۳) فرمانده کل قوا شدن رضاخان، انقراض سلطنت قاجاریه و تشکیل مجلس مؤسسان برای اصلاح موادی از متمم قانون اساسی و استقرار سلطنت

- ۲۰۳ در خاندان پهلوی
- ۲۱۱ (ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی پنجم مجلس شورای ملی
- واکاو و بازنمایی برخی ویژگی‌های انتخابات ادوار مجلس شورای ملی از
- ۲۱۱ اول تادوازدهم
- ۲۱۲ (۱) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی ششم مجلس شورای ملی
- ۲۱۳ (۲) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی هفتم مجلس شورای ملی
- ۲۱۳ (۳) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی هشتم مجلس شورای ملی
- ۲۱۴ (۴) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی نهم مجلس شورای ملی
- ۲۱۵ (۵) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی دهم مجلس شورای ملی
- ۲۱۵ (۶) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی یازدهم مجلس شورای ملی
- ۲۱۶ (۷) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی دوازدهم مجلس شورای ملی
- هـ) نگاهی فهرس‌وار به مهم‌ترین رخدادها از کودتای اسفندماه ۱۲۹۹ تا
- شهریور ۱۳۲۰ ۲۱۶
- و) پایان سلطنت رضاشاه ۲۳۱
- ز) اسامی نخست‌وزیران از اسفندماه ۱۲۹۹ تا شهریور ۱۳۲۰ ۲۳۲

فصل هشتم: از شهریور ماه ۱۳۲۰ (آغاز سلطنت محمد رضا شاه)

تا بهمن ماه ۱۳۵۷ (وقوع انقلاب بهمن ۱۳۵۷ - اسلامی)

از صفحه‌ی ۲۳۳ تا صفحه‌ی ۳۱۴

- الف) درآمدی کوتاه ۲۳۳
- ب) اشاره‌ای به فرایند رسوخ ایده‌ی کمونیستی در جامعه‌ی ایرانی ۲۳۶
- ج) مروری اجمالی بر زندگی‌نامه‌ی محمد رضا شاه پهلوی ۲۴۴
- د) برخی از مهم‌ترین رخدادها و فرایند قانونگزاری در دوران سلطنت محمد رضا شاه
- از مهرماه ۱۳۲۰ تا بهمن ماه ۱۳۵۷ (وقوع انقلاب جمهوری اسلامی) ۲۵۱
- درآمدی کوتاه ۲۵۱
- ویژگی‌های دوران سلطنت محمد رضا شاه ۲۵۲

- ۲۵۲ ۱۳۲۰ تا مرداد ماه ۱۳۳۲ ۱ (ا) برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوروی سیزدهم مجلس شورای ملی ۲۵۳
- ۲۵۳ الف) برخی از رخدادهای مهم ۲۵۳
- ۲۵۷ ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۲۵۷
- ۲۵۸ ۲ (۲) برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوروی چهاردهم مجلس شورای ملی ۲۵۸
- ۲۵۸ الف) برخی از رخدادهای مهم ۲۵۸
- ۲۵۹ ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۲۵۹
- ۲۵۹ ج) برخی از رخدادهای مهم دوران فترت ۲۵۹
- ۲۶۰ ۳ (۳) برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوروی پانزدهم مجلس شورای ملی ۲۶۰
- ۲۶۰ الف) برخی از رخدادهای مهم ۲۶۰
- ۲۶۳ ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۲۶۳
- ۲۶۴ ۴ (۴) برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوروی شانزدهم مجلس شورای ملی ۲۶۴
- ۲۶۴ الف) برخی از رخدادهای مهم ۲۶۴
- ۲۶۵ ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۲۶۵
- ۲۶۶ ۵ (۵) برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوروی هفدهم مجلس شورای ملی ۲۶۶
- ۲۶۶ الف) برخی از رخدادهای مهم ۲۶۶
- ۲۷۱ ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات ۲۷۱
- ۲۷۱ دوم) از شهریور ماه ۱۳۳۲ تا بهمن ماه ۱۳۵۷ ۲۷۱
- ۲۷۲ ۶ (۶) برخی از رخدادهای مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوروی هجدهم مجلس شورای ملی ۲۷۲

- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۲۷۲
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۲۷۵
- ۷) برخی از رخداد‌های مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی نوزدهم مجلس شورای ملی: ۲۷۶
- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۲۷۶
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۲۷۸
- ۸) برخی از رخداد‌های مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی بیستم مجلس شورای ملی: ۲۸۰
- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۲۸۰
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۲۹۲
- ۹) برخی از رخداد‌های مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی بیست و یکم مجلس شورای ملی: ۲۹۶
- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۲۹۶
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۲۹۹
- ۱۰) برخی از رخداد‌های مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی بیست و دوم مجلس شورای ملی: ۳۰۰
- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۳۰۰
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۳۰۳
- ۱۱) برخی از رخداد‌های مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی بیست و سوم مجلس شورای ملی: ۳۰۴
- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۳۰۴
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۳۰۸
- ۱۲) برخی از رخداد‌های مهم و نمونه‌هایی از عناوین مصوبات دوره‌ی بیست و چهارم مجلس شورای ملی: ۳۱۰
- الف) برخی از رخداد‌های مهم: ۳۱۰
- ب) نمونه‌هایی از عناوین مصوبات: ۳۱۱
- تذکری در مورد فهرست رخداد‌های زمان محمدرضا شاه: ۳۱۴

اسامی نخست وزیران دوران سلطنت محمد رضا شاه از مهرماه ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ ۳۱۴
فصل نهم: واکاوی و بازنمایی عوامل سقوط محمد رضا شاه پهلوی ۳۱۳
و برقراری نظام جمهوری اسلامی
از صفحه ۳۱۵ صفحه ۳۸۲

الف) درآمد ۳۱۵
ب) اشاره‌ای به عوامل سقوط محمد رضا شاه پهلوی ۳۲۸
۱- عوامل داخلی سقوط محمد رضا شاه پهلوی ۳۲۹
۲- عوامل خارجی سقوط محمد رضا شاه پهلوی ۳۴۶
۱-۱ درآمد کوتاه ۳۴۶
۱-۲ آثار و برترها در رابطه‌ی امریکا با ایران و استمرار آن ۳۵۰
۲-۳ تلفیق سیاست و بیت حقوق بشری کارتر با گران شدن نفت،
برنامه‌ی هسته‌ای ایران و بحس العمل‌های محمد رضا شاه پهلوی ... ۳۵۴
۲-۴ تشدید نگرانی‌ها در مورد محمد رضا شاه و نخست وزیری بختیار ... ۳۵۷
۲-۵ جمع‌بندی عوامل سقوط محمد رضا شاه پهلوی ۳۵۸
ج) مهم‌ترین عوامل زمینه‌ساز برقراری نظام جمهوری اسلامی در ایران ۳۶۵
تذکر ۳۸۲

بخش سوم: برخی از مهم‌ترین تفاوت‌ها و شباهت‌های قانون اساسی
جمهوری اسلامی ایران با قانون اساسی مشروطه و متمم آن
از صفحه ۳۸۳ تا صفحه ۴۳۲

فصل دهم: برخی از مهم‌ترین تفاوت‌ها و شباهت‌های قانون اساسی
جمهوری اسلامی ایران با قانون اساسی مشروطه و متمم آن
از صفحه ۳۸۵ تا صفحه ۴۲۶

درآمد ۳۸۵
الف) اهم شباهت‌ها و تفاوت‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با قانون اساسی

نظام مشروطه و متمم آن درباره‌ی قوه‌ی مقننه	۳۸۷
ب) اهم شباهت‌ها و تفاوت‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با قانون اساسی	
نظام مشروطه و متمم آن درباره‌ی شخص اول مملکت	۳۹۹
ج) اهم شباهت‌ها و تفاوت‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با قانون اساسی	
نظام مشروطه و متمم آن درباره‌ی قوه‌ی قضائیه	۴۰۶
د) برخی از مهم‌ترین شباهت‌ها و تفاوت‌های اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی	
ایران با اصول قانون اساسی نظام مشروطه و متمم آن درباره‌ی حقوق جامعه‌ی مدنی	
ملت ایران)	۴۱۰
الف) ۱- آمد	۴۱۰
ب) قوانین عادی مربوط به حمایت از خانواده در طول برقراری نظام مشروطه و نظام	
جمهوری اسلامی ایران	۴۱۴
۱- قوانین دوران مشروطه درباره‌ی حمایت از خانواده	۴۱۴
۲- قوانین مربوط به حمایت از خانواده در دوران برقراری نظام جمهوری اسلامی	
ایران	۴۱۶
۳- محوریت خانواده در اجرای سیاست‌های کلی جمعیت	۴۲۴
چکیده	۴۲۷
فهرست منابع	۴۳۳
۱) منابع فارسی	۴۳۳
الف) کتاب‌ها	۴۳۳
ب) اسناد	۴۵۴
ج) مقاله‌ها	۴۵۵
د) پایان‌نامه‌های تحصیلات عالی	۴۵۷
۲) منابع عربی	۴۵۷
۳) منابع انگلیسی	۴۵۸

به نام آنکه، هستی نام از او یافت

نظامی گنجوی

«... نمی‌دانم این قدرتی که شما اروپایی‌ها را بر ما مسلط کرده چیست و موجب ضعف ما و ترقی شما چه؟! شما در قشون، جنگیدن و فتح کردن و به کار بردن قوای عقلیه متبحرید و حال آنکه ما در جهل و شغب [فتنه، آشوب] غوطه‌ور و به ندرت آتیه را در نظر می‌گیریم؛ مگر جمعیت و حاصلخیزی و ثروت مشرق زمین از اروپا کم‌تر است؟ یا آفتاب که قبل از رسیدن به شما به ما می‌تابد تأثیرات مفیدش بر سر ما کم‌تر از سر شماست؟! آیا خدایی که مراحمش بر جمیع ازات عالم یکسان است خواسته‌ی شما را بر ما ناری می‌دهد؟! گمان نمی‌کنم؛ اجنبی! حرف بزن! بگو من به چه امید بکنم که ایرانیان را هشیار نمایم»^۱

الف) تا آنجا که مطالعات نویسنده‌ی این اثر نشان می‌دهد، مورخان پیش از «شارل دِمنتسکیو»^۲ در بیان سیر تحولات تاریخ - سیاسی، وقایعی را که اتفاق افتاده بود می‌نوشتند و به ریشه‌یابی و تبیین عوامل پدیدآورنده‌ی آن وقایع و اینکه چنین وقایعی در عین حال معلول بودن، اغراض و عوامل

۱ - از گفته‌های عباس میرزا ولیعهد فتحعلی‌شاه به موسیو ژوبر رئیس هیأت فرائسوی که به دستور ناپلئون به ایران آمده بود. صفحه‌ی ۳۰۸ کتاب نخستین رویارویی‌های اندیشه‌گران ایران با دو رویه‌ی تمدن بورژوازی غرب؛ نوشته عبدالحادی حائری. عباس میرزا در ۱۷۸۹ میلادی متولد و در ۱۸۳۳ درگذشت. برای آگاهی بیش‌تر درباره‌ی او به Encyclopaedia Britannica مراجعه شود.

۲ - برای آگاهی درباره‌ی منتسکیو (Charles de Montesquieu) از صفحه‌ی ۲۵۱ کتاب فلسفه از آغاز تا مطهری تألیف دکتر سید حسن اسعدی مطالعه شود.

رخداد‌های مهم دیگری در فرایند تاریخ سیاسی قرار می‌گیرند و این مسئله که پدیده‌های سیاسی با بن‌مایه‌ی ارزش‌های اجتماعی داخلی و عوامل خارجی، طبق نظر جامعه‌شناسان، امور پیچیده و مولتی‌فاکتوریال^۱ هستند توجه نمی‌کردند و به تحلیل وقایع با بن‌مایه‌های ارزش‌های اجتماعی داخلی که اموری واقعی نیز هستند^۲ با روش «اسناد معتبر تاریخی - سیاسی پژوهی» نمی‌پرداختند و به عوامل فرهنگی و باورهای «سنتی - مذهبی» این وقایع نیز بی‌توجه بودند. منتسکیو در نیمه‌ی اول قرن هجدهم میلادی نخستین اندامند فرانسوی و یا قدر متیقن از نخستین متفکران جهانی است که به بررسی و تبیین عوامل وقایع تاریخی - سیاسی با طرز «تفکری نقاد»^۳ پرداخته و کتابی با عنوان «علل عظمت و انحطاط رُم»^۴ نوشته است. همزمان با منتسکیو، ولتر،^۵ فیلسوف دیگر عصر روشنگری (قرن هجدهم میلادی) به مورخان توصیه کرده که کلیه‌ی جنبه‌های «فرهنگ و تمدن»^۶ جامعه‌ی مورد بررسی را واکاوی و بازنمایی نمایند.^۷

1. Multifactorial = چند عاملی

۲ - نخستین جامعه‌شناسی که گفت: ارزش‌های اجتماعی اموری واقعی هستند، امیل دورکیم (Emile Durkheim) معروف به پدر جامعه‌شناسی نوین است که در سال ۱۸۵۷ متولد و در سال ۱۹۱۷ میلادی فوت شده است.

3. Critical Thinking

۴ - این کتاب توسط علی اکبر مهندی ترجمه و انتشارات امیرکبیر در سال ۱۳۴۵ منتشر کرده است.

۵ - برای آگاهی از افکار ولتر از صفحه‌ی ۲۶۵ کتاب فلسفه از آغاز تا مطهری تألیف دکتر سید حسن اسعدی مطالعه شود.

۶ - وجه افتراق دو اصطلاح تمدن و فرهنگ این است که تمدن بیش‌تر در ابعاد مادی و فرهنگ در آثار علمی، ادبی، هنری، فولکلور و سنن اقوام به کار می‌رود.

۷ - صفحه‌ی ۳۴ کتاب نخستین رویارویی‌های اندیشه‌گران ایران... تألیف عبدالهادی حائری.

با اسلوب استدلال عقلی - فلسفی نگری^۱ به وقایع «سیاسی - تاریخی» و سیر تحولات سیاسی - تاریخی جوامع و پژوهش درباره‌ی عوامل این وقایع، باید اذعان کرد که «تاریخ‌نگاری» علم است و مانند دیگر علوم انسانی، فلسفه‌ی ویژه دارد و رابطه‌ی علی و معلولی در فرایند تحولات سیاسی - تاریخی جاری است و مسئله‌ی جبر تاریخی^۲، در این نوع نگرش به علم تاریخ‌نگاری، مطرح می‌شود. برخلاف آن‌چه برخی گفته‌اند تاریخ از مقوله‌ی علم نیست چنانکه استاد شهید مرتضی مطهری در این باره چنین می‌گوید:

«بعضی گفته‌اند اساساً تاریخ از مقوله‌ی علم نیست از مقوله‌ی هنر است چون نام یعنی کشف وقایع آن چنان که بوده و هنر یعنی ساختن یک چیز از آن چنان که دل خودمان می‌خواهد مثل مجسمه‌سازی مرمری برای خودش یک هنرمند است، یعنی چیزی را ساخته است، از چنان که دل خودش می‌خواسته است و به تعبیر فلسفی، مصنوع یک مورخ ما های دارد و صورتی، مورخ‌های خیلی امین در ماده دخل و تصرف کرده‌اند ولی در صورت دخل و تصرف کرده‌اند. مورخینی که امین هستند هم در ماده دخل و تصرف می‌کنند و هم در صورت از این جهت اساساً تاریخ علم نیست.

کتاب‌های تاریخ دو عیب دارند. یکی اینکه اکثر مورخان از پیرن اجیر قدرت‌های وقت هستند همیشه تاریخ را به نفع قدرت وقت نوشته‌اند مانند تاریخ‌نویسان زمان صفویه و قاجاریه و برخی از مورخان که

۱ - برای آگاهی از تعاریف فلسفه و اسلوب استدلال عقلی و مرز علوم با فلسفه از صفحه‌ی ۱۴۳ کتاب فلسفه از آغاز تا مطهری دکتر سید حسن اسعدی مطالعه شود.

۲ - برای آگاهی از اصطلاحات فلسفه‌ی تاریخ و جبر تاریخی کتاب فلسفه‌ی تاریخ استاد شهید مرتضی مطهری و دیگر منابع مطالعه شود.

اجیر نبوده‌اند تحت تأثیر معتقدات مذهبی یا حُب وطن و امثال آن تاریخ را نوشته‌اند و حتی از میان وقایع تاریخی آن چه را که به آن علاقه دارند انتخاب کرده‌اند نه تمام وقایع را.^۱

براساس علم بودن «تاریخ نگاری» و تکلیف مقرر در روش پژوهش‌های علمی، مورخ ژرف‌نگر، مکلف است با توجه به فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی زمان رخداد وقایع سیاسی، بدون تأثر از باورها و پیش‌فرض‌های ذهنی و پیش‌داری‌های خود، عوامل بعید، متوسط و قریبه‌ی زمینه‌ساز منتهی به رخداد وقایع سیاسی را با در نظر گرفتن پیچیدگی‌های عوامل مستعدکننده [زمینه] را و با یادآورنده‌های وقایع سیاسی هر عصر (که زنجیروار - بدون حلقه‌ی پیوسته - سلسله‌ی عوامل و معلول‌ها را تشکیل داده‌اند) را به شیوه‌ی «پدیده‌شناسی علمی»، با توجه به اسناد معتبر تاریخی - سیاسی و آثار معتبر در دسترس (پژنانچه) پژوهش در زمانی پس از وقوع پدیده‌ها انجام می‌شود) و یا مشاهدات عینی - بود. چنانچه مورخ در زمان و فرایند وقایع حضور دارد) مورد واکاوی، تحلیل و فراتحلیل^۲ عمیق قرار دهد و کیفیت و کمیت تأثیر و تأثر وقایع را از یکدیگر جدا کند و محدودی زمانی رخداد آن وقایع مورد واکاوی، بازکاوی و بازنمایی قرار داده و تبیین نماید؛ زیرا هیچ حادثه‌ی سیاسی - تاریخی به طور تصادفی (به این معنا که بدون هرگونه عامل یا عوامل تلقیقی حادث شده باشد) اتفاق نمی‌افتد و به همین جهت است که

-
- ۱ - برای آگاهی بیش‌تر صفحات ۱۱۷ تا ۱۱۹ مجموعه آثار شماره‌ی ۱۵ استاد شهید مطهری که پژوهشگر ملاقات‌های مکرری در سال‌های تدوین رساله‌ی دکترای فلسفه‌ی خود با ایشان داشته و از مشاوره‌های او بهره‌مند شده است مطالعه شود.
 - ۲ - فراتحلیل (Ameta Analysis) بر تحلیل تحلیل‌های انجام شده می‌پردازد و عبارت است از: خلاصه کردن تحلیل‌های ارائه شده، تعدیل و تلفیق متغیرهای مشخص گردیده و ارائه‌ی راهبردهای مورد قبول.

مورخ پژوهشگر امین باید از لایه‌های ظاهری حوادث عبور کند و با ژرفنگری به عمق آنها رسوخ نموده و با اسلوب علمی و استدلال منطقی عوامل را تشخیص داده و در نتایج تحقیق خود ارائه نماید.

برای مثال: در مورد «نهضت جمهوری خواهی، رضاخان پهلوی [رئیس الوزرای احمدشاه] که شماری از نمایندگان مجلس شورای ملی و شماری از مردم جمهوری خواه نیز با او همصدا بودند و عواملی که باعث شد نظام سلطنت مادام العمر و موروثی، استمرار یابد و در خاندان رضاخان پهلوی مستقر شود، نهضت جمهوری خواهی سرکوب گردد مورخ ژرفنگر لازم است بررسی نماید و نتیجه‌ی تحقیق خود را طبق موازین علمی ارائه دهد و یا با توجه به ارزش‌های اجتماعی داخلی و فزونی سلطه‌ی خارجی «عصر تحریم تنباکو» و پژوهش‌ها، فرهنگی، حقوقی و فقه پویای سیاسی مذهب تشیع در رخدادهای مجرب، تحریم استعمال تنباکو و توتون و جمله‌ی «بائی نخوگان» در متن فتاویٰ شورای شیرازی در روند نهضت «استبدادستیزی»، «عدالت‌خانه خواهی» و «مشروطه طلبی»، عوامل فرهنگی، سیاسی، مذهبی و اجتماعی آن عصر را ریشه یابی و مشخص نماید که آیا در تکوین و «جنبش ضد رژیم»، عوامل اقتصادی، اجتماعی، سنت‌گرایی و اعتراضات مردم، روحانیان را به مسیر مخالفت با این قرارداد کشاند یا روحانیان و در رأس آنها «میرزای شیرازی» خود با درک زمانه‌های ورود خارجی‌ها به ایران و افزایش سلطه‌ی آنها و تحت تأثیر قرار گرفتن معتقدات مذهبی و آشتنگی در امور اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مردم ایران، با توجه به احکام مذهبی و منابع فتوای شرعی، به مخالفت با این قرارداد برخاستند و مردم به دنبال آنها به تظاهرات برضد قرارداد رژیم پرداختند و یا آنکه روشنفکران سیاستمدار «مشروطه طلب»، تحت تأثیر «بورژوازی عصر روشنگری اروپائیان» که شماری از آنها پایبندی به مذهب

هم نداشتند، طراحان و بازیگران اصلی تظاهرات و قیام بر ضد قرارداد رژی بودند و جنبش را برای آغاز نهضت «سلطنت مشروطه‌خواهی» برنامه‌ریزی کرده بودند.

لازم به ذکر است که با برقراری نظام مشروطه طبق اصل‌های بیست و سوم و بیست و چهارم قانون اساسی مشروطه^۱ در مواردی که قراردادی از طرف دولت‌های ایرانی با یک دولت یا کمپانی خارجی منعقد می‌شد باید به ترتیب قوه‌ی مقننه می‌رسید و لذا در مورد معاهده‌ی ۱۹۱۹ میلادی (۱۲۰۱ شمسی) و وثوق الدوله با دولت انگلیس که در زمان فترت بین دوره‌ی سوم و چهارم مجلس شورای ملی منعقد شد دولت‌های مشیرالدوله و سپه‌دار اسم که پسر از وثوق الدوله تشکیل شدند، اجرای آن را موکول به تشکیل و تصویب مجلس شورای ملی دوره‌ی چهارم نمودند، اما چون این قرارداد در حدی استثناء^۲ اند بود که به وضوح ایران را تحت الحمایه‌ی انگلیس قرار می‌داد، رئیس‌الوزراء کودتای سوم اسفند ماه ۱۲۹۹، (سید ضیاءالدین طباطبائی) رندانه و با لحنی مسالمت‌آمیز آن را در هشتم اسفندماه ۱۲۹۹ لغو کرد و دیگر نیازی به مطرح کردن آن در دوره‌ی چهارم مجلس شورای ملی که بعد از کودتای رضاشاهان، سید ضیاءالدین طباطبائی در سال ۱۳۰۰ افتتاح شد پیش نیامد. البته ناگفته نماند که سید ضیاءالدین طباطبائی خود از عمال انگلیس بود و با موافقت محرمانه‌ی دولت انگلیس

۱ - اصل بیست و سوم: بدون تصویب مجلس شورای ملی امتیاز تشکیل کمپانی و شرکت‌های عمومی از هر قبیل و به هر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد.
اصل بیست و چهارم: بستن عهدنامه‌ها و مقاوله‌نامه‌ها و اعطای امتیازات (انحصار) تجارته و صنعتی و فلاحتی و غیره - اعم از اینکه طرف داخله باشد یا خارجه - باید به تصویب مجلس شورای ملی برسد، به استثنای عهدنامه‌هایی که استتار آنها صلاح دولت و ملت باشد.

چنین اقدام به ظاهر متهورانه‌ای را انجام داد، اما قرارداد رژی در مورد انحصار خرید و فروش تنباکو و توتون پیش از برقراری نظام مشروطه و در زمان ناصرالدین شاه منعقد شده بود.

ب) مورخ ژرفنگر و امین، علاوه بر واکاوی و بازنمایی عوامل گوناگون وقایع تاریخی - سیاسی و داشتن اشراف کامل بر جَوّ فرهنگی و سیاسی حاکم بر زلزله رخدادِ وقایع و حوادث در جامعه‌ی مورد بررسی و گره زدن و متصل نمودن گذشته به حال و اعتقاد به اینکه حوادث امروز تداوم تحولات گذشته می‌باشد و نه مورخ ژرفنگر، دیدن گذشته در زمان حال است، تعهد اخلاقی و شرافت حرفه‌ای دارد که در تبیین رخدادهای سیاسی - تاریخی، از جانبداری و تأثیرپذیری از ایده‌ئولوژی خاص، سیاست حاکم و یا اغراض شخصی و گروهی زمان انجام پژوهش و اعلام نتایج آن، پرهیز نموده و مسائل را با بررسی اسناد معتبر مربوط به زمان وقایع و یا مشاهدات عینی و تجربی خود، بیطرفانه مورد تجزیه و تحلیل و تبیین قرار دهد، تا خوانندگان و مخاطبان را گمراه نکند و آثار او چراغ و نقشه‌ی راهی برای سیر تکاملی جامعه‌ی ملی خود و حتی در برخی موارد جهانی بشود. دهکده‌ی جهانی بیش از هفت میلیارد نفری فعلی در جهت اطلاع‌رسانی و ایجاد رفاه بیشتر، آرامش و توسعه‌ی امکانات زندگی مرفه‌تر در زمان‌های حال را برآورده باشد.

ج) به مصداق آیه‌ی کریمه‌ی «... إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُزِيلُوا مَا بِنَفْسِهِمْ»^۱ در وقایع سیاسی تاریخی و تحولات اساسی که در ایران به وقوع پیوسته و بن‌مایه‌های فرهنگی، ارزش‌های اجتماعی، مذهبی، سیاسی، اقتصادی و... داشته (برخلاف حوادث طبیعی از قبیل زلزله، نزولات آسمانی و...) انسان‌ها عامل تغییر بوده‌اند.

۱ - خداوند آن‌چه را که قومی دارند تغییر نمی‌دهد مگر آنکه خودشان آن را تغییر دهند،

آیه‌ی ۱۱ سوره‌ی رعد.